

Гене́за змісту дошкі́льної осві́ти у Вели́кій Брита́нії (історичний аспект)

І.А. Гарник

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна

Paper received 08.07.15; Accepted for publication 24.07.15.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню процесу становлення системи дошкільного виховання Великої Британії в історичному аспекті. Розглядаються історичні передумови виникнення, впровадження та реформування британських навчальних програм у системі дошкільної освіти. Аналізуються зміни у змісті та підходах до навчання і виховання дошкільників. Розглядаються основні напрямки навчання та керівні принципи навчальних програм Великої Британії. Висвітлюється зміст кожного напрямку навчання основної, остаточної, офіційно затвердженої на державному рівні програми раннього розвитку дитини.

Ключові слова: дошкільне виховання, навчальна програма, напрямки навчання, Велика Британія

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства не втрачає своєї актуальності проблема виховання та гармонійного всебічного розвитку підростаючого покоління. Потреба у вихованні здорової особистості зумовлює необхідність пошуку нових підходів та методик з метою вдосконалення системи освіти. Формування гармонійно розвиненої особистості починається з раннього віку, що вимагає ґрунтовного дослідження системи дошкільного виховання. Наявність великого розмаїття науково-методичних праць у галузі вітчизняної системи дошкільної освіти не відхиляє потребу запозичення досвіду інших країн, зокрема європейських.

Як зазначає у своєму дослідженні Н. Мороз, наприкінці ХХ століття більшість розвинутих країн світу зазнали змін, модернізації та реформування, почали шукати та впроваджувати нові перспективні шляхи виховання, освіти та підготовки підростаючого покоління до дорослого життя, які б відповідали сучасним нормам демократичного та гуманного суспільства. Сьогодні такі світові системи освіти привертають пильну увагу науковців. Посилення уваги до проблем виховання і активне вивчення зарубіжного досвіду дошкільної педагогіки детермінуються сьогодні також тенденціями європейської інтеграції. Єдиний європейський освітньо-виховний простір стає для України суспільно значущим і актуальним, при цьому кожна країна розробляє і впроваджує власну, оригінальну, самобутню стратегію виховання підростаючого покоління, зважаючи при цьому на загальнолюдські цінності [2, с. 1].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою дошкільного виховання займалися такі вітчизняні та російські науковці як Барбарига А.А., Вернигора Т.А., Веракса Н.Е., Винокурова Н.Я., Лапчинська В.П., Меньшиков В.М., Сабірова Д.Р., Сундукова Л.В., Тарасова Т.Н., Тхорик В.И. та ін. Проблема змісту дошкільної освіти відображена у дослідженнях таких британських науковців – Т. Блекстоун, К. Бол, Т. Брюс, Дж. Дарлінг, Я. Квон, Л. Кеннінгтон, Б. Мун та ін.

Дослідження багатьох вчених доводять, що чудовим прикладом для наслідування є система дошкільного виховання Великої Британії, що має багату історію свого становлення та розвитку. Зважаючи на те, що досліджень у галузі британської системи освіти є недостатньо (О. Локшина, Л. Баєва), вважаємо за доцільне проаналізувати використання традиційних та інноваційних підходів та методик у дошкільних за-

кладах Великої Британії з метою застосування результатів дослідження в українській системі дошкільної освіти.

Мета статті – аналіз історичного становлення британських навчальних програм та визначення основних напрямків змісту дошкільного виховання Великої Британії.

Матеріали та методи дослідження. В умовах розвитку варіативності і різноманітності дошкільної освіти в останнє десятиліття відбувається впровадження в практику роботи дошкільних освітніх установ альтернативних освітніх програм, що реалізують різні підходи до питань освіти та розвитку дитини дошкільного віку.

У зв'язку з цим з теоретичної і практичної точок зору все більше актуалізується проблема розробки концептуальних підходів до побудови системи досконалої освіти дошкільників, визначення цілей і оптимальних меж освітнього змісту дошкільних програм і їх взаємозв'язку зі шкільними програмами, забезпечення якості та повноти методичного забезпечення цих програм. Головною проблемою педагогів – вихователів дошкільних освітніх установ на сьогодні є необхідність реалізації цих програм на рівні освітніх технологій [1, с. 2].

У нашому дослідженні ми розглядаємо зміни навчальної програми з дошкільної освіти в Англії. Традиційна дошкільна освіта в Англії орієнтована на дитину, на відміну від підходів, згідно яких у центрі навчально-виховного процесу є навчальний предмет чи вчитель. Особистісно-орієнтований підхід до виховання дитини-дошкільника підкреслює врахування індивідуальних інтересів дітей, вільної гри, власного досвіду та впровадження інтегрованого навчання. Проте, у 1996 році, уряд упровадив основні положення (загальні принципи / основи) навчальної програми раннього віку, запропонував переосмислення освітньої моделі, орієнтованої на дитину, та ініціював проведення реформ для підвищення стандартів [7, с. 2]. З метою визначення сутності дошкільної навчальної програми в Англії вважаємо за доцільне проаналізувати запровадження та реформування освітніх програм в історичній ретроспективі.

Результати дослідження та їх обговорення. Дошкільне виховання та освіта для дітей молодшого віку почали своє існування в Англії в кінці ХVІІІ століття на добровільних та благодійних засадах. У 1816 році, перший дитячий садок у Сполученому Королівстві

був створений у Нью-Ланарку в Шотландії Робертом Оуеном для дітей робітників ткацької фабрики. Про дітей від 1 до 6 років дбали, поки їх батьки та старші брати і сестри працювали на фабриці. Оуен виступав за вільну і неструктуровану ігрову діяльність у вихованні маленьких дітей і не наполягав на планових заняттях. Він виявляв спроби у формуванні майбутнього громадянина через процес неформального навчання та фізичної діяльності. Хоча ідеї Оуена були набагато випереджені, його приклад стимулював значний інтерес у сфері дошкільної освіти та створення ряду дошкільних освітніх установ в Британії [7, с. 3].

Проведення закону Про освіту (The Education Act) 1870 року стало важливою подією, тому що цей закон визначив обов'язковими початкові школи для всіх дітей у віці від 5 років. У 1880 р. початкова освіта стала обов'язковою для всіх дітей у віці між 5 і 13 роками. При відсутності спеціальних установ для дітей молодшого віку, початкові школи приймали дітей молодше 5 років. У 1905 році інспектори з Управління освіти (the Board of Education) досліджували умови прийому малюків до початкових шкіл, а також навчальні програми, що використовувалися для їхнього навчання. Вони повідомили про неприйнятність таких умов для малих дітей і рекомендували, щоб діти у віці до 5 років мали окремі приміщення та інший підхід до викладання, порівняно зі старшими дітьми. Інспектори розкритикували підхід монотонного повторення і механічного запам'ятовування у навчальній програмі початкової школи. Як наслідок цієї доповіді діти до 5 років були офіційно виключені з початкової школи. Визріла проблема спеціальних дошкільних закладів [7, с. 3].

У 1911 році Маргарет Макмілан та її сестра Рейчел заснували дитячий садок під відкритим небом для бідних дітей у Дептфордї. Метою освітньої моделі Макмілан було здоров'я і благополуччя дітей робочого класу і вона наполягала на необхідності про їх піклування з нормальним харчуванням, гігієною, фізичними вправами і свіжим повітрям. Її дитячий садок надавав безкоштовний доступ до відвідування ігрових майданчиків і садів та не ґрунтувався на фіксованому графіку роботи [7, с. 3].

У 1960-их роках зниження розміру сім'ї та закриття дитячих садків спричинили скорочення можливостей отримання послуг по догляду та вихованню. У той же час усвідомлювалася педагогічна цінність дошкільного виховання. Але для місцевих органів освіти (Local Education Authorities - LEAs) збільшити кількість дитячих садків було неможливо, тому що у Циркулярї Міністерства освіти № 8/60 (the Ministry of Education Circular 8/60) стверджувалося, що не може бути ніякого розширення у системі дошкільних закладів [3].

У 1972 році Маргарет Тетчер – державний секретар з питань освіти, презентувала «білу книгу» (White Paper) з питань освіти під назвою «Освіта: основні положення про внесення доповнень» ("Education: A Framework for Expansion"). У "білій книзі" пропонується надавати дошкільну освіту всім бажаючим і визначено, що до 1980 року будуть забезпечені місця у дитячих садках для 50% 3-річних і 90% 4-річних дітей. Проте обіцяне положення не було виконано з

причин економічного спаду. Протягом 1970-х і 1980-х років, забезпечення дошкільними закладами, що не було передбачене і гарантоване законом, було знехтуване і не розвивалося [7, с. 3].

У 1988 році Закон про реформу освіти (Education Reform Act) вперше висвітлив Національну навчальну програму для Англії та Уельсу (National Curriculum for England and Wales). У ній презентувалася комплексна реструктуризація системи освіти Англії. Найважливішим в обґрунтуванні Національної програми було підвищення стандартів у школах і пропозиція широкого і збалансованого навчального плану [8]. До прийняття Закону про реформу освіти 1988 року система освіти була децентралізована із незначним втручанням уряду у планування і реалізацію навчальної програми. Однак з часу упровадження Національної навчальної програми державне втручання збільшилося і автономія вчителів відповідно зменшилася [4]. Після її впровадження предметно-орієнтований підхід на основі Національної навчальної програми розглядається як заперечення традиційної дошкільної освіти, орієнтованої на дитину.

Доповідь Румбольда «Starting with Quality» і доповідь Королівського товариства образотворчих мистецтв «Start Right» наголошують на важливості якості дошкільної освіти. У доповіді Румбольда рекомендується навчальна програма на основі восьми основних напрямків навчання:

1. естетичний і творчий розвиток;
2. гуманістичний і соціальний розвиток;
3. розвиток мовлення і грамотності;
4. розвиток математичних уявлень;
5. фізичний розвиток;
6. розвиток у галузі науки;
7. духовний і моральний розвиток;
8. розвиток у галузі технологій [7, с. 4].

У доповіді Королівського товариства образотворчих мистецтв рекомендується надавати якісну освіту та забезпечити її доступ для всіх 3- і 4-річних дітей.

Подальша значна зміна у британській системі дошкільної освіти відбулася у 1996 році, коли був упроваджений перелік керівних принципів «Прогнозовані результати навчання дітей для здобуття обов'язкової освіти «Desirable Outcomes for Children's Learning on Entering Compulsory Education». «Прогнозовані результати» – це "цілі навчання", які діти повинні досягти, перш ніж вони вступають до навчального закладу для здобуття обов'язкової освіти.

«Прогнозовані результати» передбачали шість основних напрямків навчання:

- 1) особистісний та соціальний розвиток,
- 2) розвиток мовлення та грамотності,
- 3) розвиток математичних уявлень,
- 4) розвиток знання і розуміння світу,
- 5) фізичний розвиток,
- 6) творчий розвиток [7, с. 7].

У 1999 році Агенство по кваліфікаціях і навчальних програмах (Qualifications and Curriculum Authority) замінило «Прогнозовані результати» на «Навчальні цілі на ранньому етапі розвитку» (Early Learning Goals). Однак за змістом «Навчальні цілі» не дуже відрізня-

ються від «Прогнозованих результатів» і зберігають ті ж шість напрямків навчання з дещо видозміненим трактуванням:

- 1) особистісний, соціальний та емоційний розвиток;
- 2) розвиток комунікативності, мовлення та грамотності;
- 3) розвиток математичних уявлень;
- 4) розвиток знання і розуміння світу;
- 5) фізичний розвиток;
- 6) творчий розвиток [7, с. 7].

У 2000 році «Керівні вказівки щодо навчального плану на початковому етапі» (Curriculum Guidance for the Foundation Stage) були опубліковані Департаментом у справах освіти і зайнятості (Department for Education and Employment) та Агенством по кваліфікаціях і навчальних програмах (Qualifications and Curriculum Authority). «Керівні вказівки щодо навчального плану» мають на меті «допомогти педагогам-практикам у плануванні для задоволення різноманітних потреб всіх дітей так, щоб більшість дітей могла досягнути поставлених цілей, а підготовка деяких із них, де це доречно, буде виходити за рамки основних цілей підготовчого етапу» [7, с. 5]. Варто зауважити, що не зважаючи на те, що у «Керівних вказівках щодо навчального плану» передбачене інтегроване навчання, у них також наголошено на необхідності розвитку грамотності та математичних уявлень як окремих галузей навчальної програми.

Офіційна «Базова британська національна програма для дітей дошкільного віку» (Early Years Foundation Stage of British National Curriculum) була оголошена у 2002 році і складалася з шести напрямків навчання та розвитку:

- 1) особистісний, соціальний та емоційний розвиток;
- 2) розвиток комунікативності, мовлення та грамотності;
- 3) розвиток математичних уявлень;
- 4) розвиток знання і розуміння світу;
- 5) фізичний розвиток;
- 6) творчий розвиток [7].

На державному рівні «Базова британська національна програма для дітей дошкільного віку» була офіційно прийнята у 2008 році. Це комплексна програма, яка успішно застосовується у всіх дошкільних установах Великої Британії. «Базова британська національна програма для дітей дошкільного віку» – це зведення вимог, що стосуються здоров'я, навчання й розвитку дошкільнят, керівні вказівки, які допомагають педагогам і батькам оптимальним чином організувати ранній етап розвитку дитини, направивши його на шлях комплексного особистісного вдосконалення, розширюючи її потенціал та освітні можливості. У програмі визначені навички та вміння, які повинні вироблятися у маленьких дітей по мірі навчання [5].

До 2015 року програма дещо змінила свою структуру на сім напрямків, хоча зміст та підхід до навчання і виховання залишився той самий:

- 1) розвиток мови та комунікативності;
- 2) фізичний розвиток;
- 3) особистісний, соціальний та емоційний розвиток;
- 4) розвиток грамотності;

5) розвиток математичних уявлень;

6) розвиток розуміння світу;

7) розвиток образотворчого мистецтва і дизайну [6].

Розвиток комунікативності та мовлення передбачає надання дошкільникам можливості випробувати багате мовне середовище; набути впевненості у собі і вміння виражати себе; говорити та слухати у різних ситуаціях.

Фізичний розвиток передбачає надання можливостей дошкільникам бути активними та інтерактивними; розвивати їх координацію, відчуття контролю і руху. Крім того, дітям потрібно допомагати розуміти важливість фізичної діяльності та здорового харчування.

Особистісний, соціальний та емоційний розвиток передбачає допомогу дітям розвивати позитивне відчуття себе та інших; формувати позитивні відносини і розвивати повагу до інших; розвивати соціальні навички та навчитися керувати своїми почуттями; розуміти належну поведінку в групах і отримувати впевненість у власних силах.

Розвиток грамотності передбачає заохочення дітей зв'язувати звуки і букви, щоб почати читати і писати. Діти повинні мати доступ до широкого діапазону матеріалів для читання (книжок, віршів, та інших письмових матеріалів) для розвитку їх інтересу.

Розвиток математичних уявлень передбачає розвиток навичок у підрахунку, розуміння і вміння використовувати числа, обчислення простих прикладів з додавання і віднімання; вміння розрізняти форми, описувати відстань і визначати величини.

Розвиток розуміння світу передбачає правильне скерування дітей до осмислення себе у фізичному світі і суспільстві через можливість досліджувати, спостерігати і дізнаватися про людей, місця, технології та навколишнє середовище.

Розвиток образотворчого мистецтва і дизайну передбачає розвиток умінь дітей досліджувати і грати в ігри з широким діапазоном мультимедійних засобів і матеріалів, а також надавати можливості та заохочувати дітей до обміну своїми думками, ідеями та почуттями за допомогою різних засобів у галузі мистецтва, музики, рухової активності, танцю, рольових ігор та дизайну і технологій [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи дослідження з окресленої проблеми доходимо висновку, що становлення дошкільної освіти Великої Британії охоплює чималу історію свого розвитку. Освітні програми Сполученого Королівства зазнали значних змін на шляху до реформування та модернізації системи освіти. Розглядаючи британські навчальні програми для дошкільних навчальних закладів, які націлені на всебічний розвиток особистості, зрозуміло що велика увага в англійських дошкільних закладах приділяється розвитку мови та комунікативності; особистісному, соціальному та емоційному розвитку; фізичному розвитку; розвитку грамотності; математичних уявлень; розуміння світу, а також розвитку образотворчого мистецтва і дизайну. Уважаємо, що дослідження зарубіжного досвіду британської системи виховання, розвитку навчальних програм зокрема, буде вагомим внеском у вивченні та розвитку вітчизняної системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Белошистая А.В. Математическое развитие ребенка в системе дошкольного и начального школьного образования: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. д.п.н.: Спец. 13.00.02 / Белошистая Анна Витальевна; [Моск. гос. открытый пед. ун-т]. - М.: 2004. - 43 с.
- [2] Мороз Н.С. Система виховної роботи в середніх навчальних закладах Великої Британії: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Наталія Станіславівна Мороз . – Дрогобич : Б.в., 2009 . – 20 с.
- [3] Cleave, Shirley, & Jowett, Sandra. (1982). And so to school: A study of continuity from pre-school to infant school. Windsor, Eng45land: NFER-Nelson.
- [4] Cox, Theo. (1996). The national curriculum in the early years: Challenges and opportunities. London: Falmer Press.
- [5] Early Years Foundation Stage (online). – Available from: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/9364735>
- [6] Early years foundation stage (2015) Department for Education: Guide for the 2015 assessments – version 1.0.
- [7] Kwon, Young-Ihm. (2002). Changing Curriculum for Early Childhood Education in England. Early Childhood Research and Practice. – P. 1-13.
- [8] Moon, Bob. (1994). A guide to the national curriculum. Oxford: Oxford University Press.

REFERENCES

- [1] Beloshystaya, A.V. Child's Mathematical Development in the system of early and primary education: Abstract. Thesis on Obtaining the Degree of Doctor of Science: Speciality. 13.00.02 / Beloshystaya Anna Vitalievna; [Moscow State Open Pedagogical University]. - Moscow: 2004. - 43 p. (in Russian)
- [2] Moroz, N.S. The system of educational work at secondary schools of the UK: Abstract. Thesis on Obtaining the Degree of Doctor of Science: Speciality: 13.00.07 / Nataliya Stanislavivna Moroz . – Drohobych: B.v., 2009 . – 20 p. (in Ukrainian)
- [3] Early Years Foundation Stage (online). – Available from: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/9364735>
- [4] Early years foundation stage (2015) Department for Education: Guide for the 2015 assessments – version 1.0.
- [5] Cleave, Shirley, & Jowett, Sandra. (1982). And so to school: A study of continuity from pre-school to infant school. Windsor, England: NFER-Nelson.
- [6] Cox, Theo. (1996). The national curriculum in the early years: Challenges and opportunities. London: Falmer Press.
- [7] Kwon, Young-Ihm. (2002). Changing Curriculum for Early Childhood Education in England. Early Childhood Research and Practice, 4 (2).
- [8] Moon, Bob. (1994). A guide to the national curriculum. Oxford: Oxford University Press.

The Genesis of the content of early education in the UK (the historical aspect)**I.A. Harnyk**

Abstract. The article is devoted to the investigation of forming the system of early education in the UK in historical aspect. It discusses the historical background of the emergence, implementation, and reformation of the British curriculum in early childhood education. The research examines the changes in the content and approaches to training and education of children in early years. It analyzes the main areas of study and guidance curriculum in the UK. The work highlights the contents of each of the main areas of study, final government approved programmes for early childhood development.

Keywords: *early education, curriculum, areas of study, United Kingdom*